

GRAHAM GYNN
TONY WRIGHT

Vasaku poole varjus

Uurimus inimaju evolutsioonist

Eesti Transpersonaalne
Assotsiatsioon

Originaali tiitel:

Graham Gynn, Tony Wright

Left in the Dark: The Biological Origins of the Fall From Grace

Kaleidos Press 2008, teine täiendatud väljaanne

© 2007, 2008 *Graham Gynn ja Tony Wright*

Illustratsioonid: R. Lewis

Diagrammid: S. Charter ja T. Wright

www.leftinthedark.org.uk

www.beyond-belief.org.uk

© Tõlke kõik õigused on kaitstud. Ilma autoriõiguse omaniku kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle väljaande osa paljundada ei mehaanilisel, elektroonilisel ega muul viisil, kaasa arvatud koopiategemine.

Tõlkinud Andres Tamm

Toimetanud Leelo Laurits

Kujundanud ja küljendanud Kalle Müller

© Eesti Transpersonaalne Assotsiatsioon, 2014

ISBN 978-9949-9457-8-8

Trükitud trükikojas Greif

SISUKORD

Eessõna 11

Sissejuhatus 15

Kuldne ajastu ~ Inimkonna langemine ~ Kaks vaatenurka

Esimene peatükk. Kõigel on kaks poolt 21

Kahetine aju ~ Käeliskus ~ Uni ~ Manchesteri katse ~ Uus hüpotees

Teine peatükk. Metsast pärit 54

Juveniilsus ja kahejalgsus ~ Karvade puudumine ja vitamiin D ~ Suured ajud ~ Paradiisiaiast välja heidetud ~ Agressiivsus ~ Miks meie aju suurenemine peatus? ~ Esivanemate toitumisharjumused ~ Inimesed on loomult puuviljatoidulised ~ Valgud, rasvhapped ja vesi ~ Kokkuvõte

Kolmas peatükk. Viigimarjad, steroidid ja tagasisidesilmused 97

Tuumhüpotees ~ Uus pärandumise teooria ~ Ained taimedes ~ Esimesed primaadid ~ Muutus toitumises ja aju suurenemine ~ Käbinääre ja eksponentsiaalselt suurenev aju ~ Ellujäämine savannis ~ Põllumajanduse tagajärjed ~ Rämpstoit ja taandareng ~ Kokkuvõte

Neljas peatükk. Teadvus 142

Kahekojaline mõistus ~ Laulame sellest ~ Hemisferektoomia ~
 Skisofreenia ~ Isiksuse mitmesuse sündroom ~ Hüpnoos ~
 Konfabulatsioon ~ Sügavamale hirmutundesse ~ Kõrgene-
 nud võimed ~ Kokkuvõte

Viies peatükk. Viljakus ja võimekus 205

Inimese viljakus ~ Esivanemate periood ~ Steroidide pärssimise
 periood ~ Langemine ~ Karvased naised ja kiilad mehed ~
 Serotoniin, testosteroon, depressioon ja mõrv ~ Testosteroon,
 ühiskond ja teadvus ~ Melatoniin, käbinääre ja seks ~ Seks,
 narkootikumid ja tantristlikud tabud ~ DMT, käbinääre ja
 vaim ~ Immuunsüsteem ~ Teine aju ~ Supermees ja super-
 naine ~ Kokkuvõte

Kuues peatükk. Isepäised teadlased ja püstihullud 272

Transkraniaalne magnetstimulatsioon ~ Nõrgad elektromagnet-
 väljad ~ Teised uurimisvaldkonnad ~ Taastamine

Järelsõna 299

Soovituslik lugemine 303

Viited 305

Pühendan selle raamatu Gordon Gynni
mälestuseks – isale, ajakirjanikule ja Cornwalli
elanikule.

– **Graham Gynn**, mai 2007

Kuluks mitu lehekülge, et loetleda kõiki inimesi,
kes on ühel või teisel moel aidanud kaasa uurimis-
tööle, mille tulemuseks on selle raamatu
väljaandmine. Seega ütlen lihtsalt aitäh kõigile neile,
kes on abiks olnud viimase 16 aasta jooksul.

Armsa Grace Ripplinge'i (vanaema) mälestuseks
Corriene'le ja Jago'le

– **Tony Wright**, mai 2007

SISSEJUHATUS

Ühel õhtul, olles raamatu kirjutamisega umbes poole peal, otsustasin minna oma teismelise tütrega lauatennist mängima. Olime mõlemad oma päevast natuke väsinud. Tahtsime rääkida ning lauatennis aitab tihti suhelda: palli löömine teineteisele parandab mingil moel kahepoolset suhtlemist. Tol korral see eriti ei toiminud ning me mõlemad vahetasime mingi tuju ajal reketikätt. Hakkasime mängima vasaku käega. Muutus oli kohene ja väga ilmne. Me mõlemad rahunesime, pinge kadus ning atmosfääri muutus oli ilmselgelt tuntav. Vaatasime üksteisele otsa ning olime erinevusest hämmastunud. Sel hetkel teadsin, et oleme Tonyga millegi jälil, ja see pole lihtsalt teaduslik või intellektuaalne huvi, vaid midagi tõelist ja sügavat.

Tony on uurinud aju ülesehitust ja taju üle 15 aasta ning oleme teinud koostööd alates 2002. aastast. Tema roll seisneb inspireerimises ja uurimistöös, minu oma tõlkimises ja kirjutamises. Raamatus esitatud teooria on selle aja jooksul kasvanud ja arenenud ning meid rõõmustab ja julgustab see, et iga nädal näib ilmuvat uurimistöid, mis mitte ainult ei sobi selle uue paradigmaga, vaid ka toetavad seda. Oleme ühenduses paljudega neist uurijatest, nad on

pakkunud oma abi ja julgustust, ning oleme eriti tänulikud neile, kes on raamatut kommenteerinud.

Selle teooria pöördepunkt tuli 1995. aastal – pärast seda, kui Tony oli veetnud kolm päeva ja ööd ärkvel. Tema ülepingutanud vasak ajupoolkera jäi magama, kuid parem oli ärkvel, toimiv ning vasaku mõju alt vaba. Kõnealused 20 minutit olid mitte ainult eufoorilised, vaid ka äärmiselt huvitavad. Selle lühikese aja jooksul oli Tonyl võimalus uurida, mida suudab tema tõkestamata parem ajupoolkera, ning ta leidis, et parema tajuvõimed on kõrgemad kui tema harilikul minal. See kogemuslik uurimine kinnitas Tony algseid ideesid lateralisatsiooni ja ajufunktsioonide kohta, mille järeldused on kaugelulatuivad. Võimalik, et me kõik kannatame evolutsioonilise päritoluga tõrke all, mis on mõjutanud meie taju, mõtlemist ja käitumist.

Kui vaatleme meie globaalset ühiskonda, siis on ilmne, et kõik pole hästi. Headest kavatsustest ja koostööpüüdlustest hoolimata elame väga killustunud ja vägivaldses maailmas. Toimuvad sõjad ja genotsiidid, me laastame oma ainsat planeeti, mis meil elada võimaldab, ning meil on üha rohkem probleeme inimsuhetega. Tundub, et me pole võimelised käituma isegi lähedaselt ideaalile, mida tahaksime kehastada. Need probleemid võimenduvad praegusel ajastul, mil rahvaarvu kasv ja ressursside kahanemine tekitaavad üha rohkem pingeid.

Kuldne ajastu

Praegune olukord pole valitsenud kogu aeg. Klassikalise kirjaniku Hesiodose järgi oli varaseimatel aegadel „kuldne ajastu”. Inimesed elasid kui jumalad, rõõmsa südamega, maal, kus oli rikkalikult puuvilju ja loomakarjasid. Kreeka filosoof Dikaiarchos, kes elas 4. sajandil eKr, annab pikema kirjelduse: jumalaga sarnased inimesed elasid elu, mida iseloomustas vaba aeg, tervis, rahu ja sõprus; nad

elasid murede ja raske tööta, ihadeta, mis viivad vaenu ja sõdadeni. „Nende elu oli kerge, sest toit ja kõik asjad võrsusid iseenesest.” Kuid idüllilised õnne- ja rahupäevad jõudsid lõpule – toimus järkjärguline taandareng läbi hõbeda-, vase-, heeroste ja rauaaja.

Niisugune sammsammuline langemine on universaalne motiiv. Hinduistlikus traditsioonis kirjeldatakse nelja epohhi ning iga ajastu jooksul käivad moraalsed ja füüsilised standardid järjest rohkem alla. *Kritayuga* oli täiuslik ajastu. Inimestel polnud maiseid ihasid, haigusi, muresid ega hirme. Inimesed kogesid ülimat õnnelikkust, pidevat naudingut ja võisid muuta hõlpsasti oma elukohta. „Inimestele vajalikud asjad tärkasid spontaanselt ja kõikjal maapinnast – alati, kui mõistus seda soovis. Ja polnud vajadust ka majade järele.” Pärast imelist *kritayuga*’t tulid *tretayuga*, *dvaṣarayuga* ja *kaliyuga*. Iga ajastuga vähenes inimese vooruslikkus veerandiku võrra, seega *kaliyuga*’s, meie praegusel ajastul, on inimesele jäänud ainult veerandik tema voorustest. On väga ilmne, et praegu vaevavad meid haigused ja kannatused. Inimesed on pöördunud kurjuse, dekadentsi ja materialismi poole. Maailmas valitseb valu, mure, pidev rahuldamatuse ja iha.

Inimkonna langemine

Peaaegu igal kultuuril on pärimus inimkonna langemisest. Peaaegu iga pärimuse kohaselt tuleneb langus sellest, et inimene kaldus kõrvale jumalate teelt. Adam ei kuulanud Jumala käske ning sõi keelatud vilja. Üks Sambia müüt räägib, kuidas esimene mees Kamonu hakkas tapma jumal Nyambi loodud loomi ning sunniti seejärel jumala aiast lahkuma. Ja hopid kirjeldavad hetke, mil inimesed hakkasid eirama Suure Vaimu juhendust:

„Nende hulka tuli hea välimusega olend (...) suure peaga mao kujul. Ta juhtis inimesed veelgi kaugemale üksteisest ja nende algsest rikkumata

tarkusest. Nad hakkasid üksteist kahtlustama ning alusetult süüdistama, kuni nad muutusid raevukaks ja sõjakaks ning hakkasid üksteisega võitlema.”

Richard Heinberg kirjutab oma raamatus „Mälestused ja kujutlused paradiisist” („Memories and Visions of Paradise”): „Peaaegu igas traditsioonis peetakse paradiisi kadumise põhjuseks mõne traagilise hälbe ilmumist inimeste suhtumises või käitumises. Kuldsel ajastul olid nad „vaoshoitud” ja „rääkisid tõtt”, nad elasid ilma „kurjade ihade, süütunde või kuritegevuseta”, aga nüüd ei suutnud nad vastu panna kahtlustamisele, hirmule, ahnusele, usaldamatusele ja vägivaldale.” Mingi sündmuse tõttu kaotasid nad endise jumaliku olemis seisundi. Selle asemele tekkis hirmu-, usaldamatuse- ja iha seisund, mis on viinud kõikide hädadeni, mida me tänapäeval kogeme. Paradiis on muutunud meie sepitsuste tõttu praeguseks materialistlikuks ja hirmul põhinevaks plastmassi ja Prozaci ajastuks.

Kas on võimalik, et need müüdid sisaldavadki meie tegelikke kultuurilisi mälestusi ajast, mil meie taju oli tõepoolest täielikum; ajast, mil oli vähem hirmu, vähem vägivalda, vähem iha ja rohkem rahulolu? Kui jah, siis tänapäeva ajastul – mida iseloomustab nii palju häiritust – oleme tõesti unustanud, millised me olime ja kes me oleme.

Kaks vaatenurka

Müütilised jutustused paradiisist vihjavad, et minevikus elasid inimesed alasti metsas ja toitunud puuviljadest. Mitmesugused looduskatastroofid, millele osutavad lood üleujutustest, vulkaanipursetest ja meteoridest, tegid lõpu täiuslikele päevadele. Need segadustekitavad ja maakerale purustavalt mõjunud sündmused algatasid muutuse ka inimeses – üksainus jumalik mina lõhestati kaheks ning langenud meeletlik mina võttis juhtimise üle. Vajadus seda seisundit muuta ning leidlikud tehnikad, mis kujundati allasurutud

jumalikule poolusele ligi pääsemiseks, panid aluse religioonidele.

Need iidsed pärimused kajastuvad ka meie teaduslikes arusaamades minevikust ja olevikust. Antropoloogid väidavad, et meie otsesed esivanemad elasid troopilises vihmametsas – ning meie lähimad sugulased, puuviljatoidulised inimahvid, elavad endiselt seal. Mitmesugustes distsipliinides, sealhulgas klimatoloogias ja paleontoloogias on leitud, et paljude eluvormide evolutsioonile on avaldanud sügavat mõju korduvad ökoloogilised kataastroofid. Ja neuroloogia- ning psühholoogiateaduse põhjal teatakse, et meil on kaks eraldiseisvat mina. Hiljutised uuringud selles valdkonnas näitavad, et domineeriva poole taju on piiratud ning ta mõtleb pidevalt välja lugusid, et varjata oma killustunud reaalsust. Uinuv pool, erinevalt domineerivast, omab erakordseid varjatud võimeid – isegi tema võime tunda naudingut on laiahaardelisem.

Sügavalt juurdunud teadusliku arvamuse kohaselt ei esinda inimesed mitte ainult evolutsiooni kõrgpunkti, vaid arenevad ka kiirelt edasi. Kuid see seisukoht on vastuolus meie tegeliku käitumise vaatlustega – meie suutmatus elada harmooniliselt koos ning aina kiirenev maakera ekspluateerimine viitab sellele, et me kannatame tõepoolest psüühilise haiguse all.

Need kaks versiooni inimkonna ajaloost – üks poeetiline, kontekstuaalne ja iseloomulik paremale ajupoolkerale; teine analüütiline, ratsionaalne ja iseloomulik vasakule ajupoolkerale – on hämmastavalt sarnased. Ainus märkimisväärne lahkarevus on taandareng *versus* edenemine. Edenemise argument on praegu valitsev, kuid mõlemad lähenemised viitavad, et see tõlgendus on väär. Kui sellisele järeldusele jõudnud ajupoolkera on läbi teinud mingisuguse negatiivse muutuse – kas me siis saame usaldada selle arvamust?

Mainekas psühholoog dr Iain McGilchrist on üle 20 aasta pühendunult uurinud, kuidas parem ja vasak ajupoolkera tajuvad neile iseloomulikul moel reaalsust. Oma uurimistöö suurepärasest

kokkuvõttes, raamatus „Isand ja tema saadik. Poolitatud aju ja läänemaailma loomine”^{*} esitab ta seisukoha, mis asub iidsete allakäigumüütide ja nüüdisaegsete edenemisoletuste vahepeal. Toetudes väga suurele hulgale üldtunnustatud neuroloogia- ja psühholoogia-teadmistele, esitab McGilchrist veenva argumendi, et kummalgi ajupoolkeral on märkimisväärselt erinevad tunnetuslikud, psüühilised ja tajuga seotud omadused. Tema järeldused toetavad funktsionaalse asümmeetria põhihüpoteesi; need on vastupidised hiljutisele suundumusele, kus dihhotoomiat on ekslikult peetud liiga lihtsustatud teooriaks. Ta esitab veenva väite, et tajuprotsessides domineeriv vasak ajupoolkera on muutunud liiga dominantseks ning sellest tulenevalt loonud omaenda maailma, milles kajastuvad selle poolkera „spetsiifilised võimed”. Ta kirjutab:

„Üha mehhanistsitlikum, killustunud ja dekontekstualiseeritum maailm, mida iseloomustab põhjendamatu optimism koos paranoia ja tühjustundega, on tekkinud, peegeldades minu arvates düsfunktsionaalse vasaku ajupoolkera tõkestamatut tegevust.”

Võimalik, et me oleme tõepoolest jäänud vasaku ajupoolkera varju ... ^{**}

^{*} *ingl* The Master and His Emissary: The Divided Brain and the Making of the Western World

^{**} Autorid ütlevad seda sõnamänguna: „Perhaps we really have been left in the dark”. „Left in the dark” tähendab inglise keeles „pimedusse jäetud”, kuid seda võib mõista ka kui „vasak pimeduses”.